

Gazi Üniversitesi
Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli
Araştırma Merkezi

**I. Türk Kültürü ve
Hacı Bektaş Veli
Sempozyumu Bildirileri**
(22 - 24 Ekim - 1998)

ANKARA - 1999

MUHÿİDDİN ABDAL'A GÖRE HACI BEKTAŞ VE ÖTMAN BABA

Bayram DURBİLMEZ

Erciyes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak.
TDE. Böl. Arş. Gör.

GİRİŞ

Bektaşîlik, Kalenderî şeyhlerinden hacı Bektaş Velî'yi kendisine pîr edinmiş insanların bağı olduğu, esasları Balım Sultan tarafından şekillendirilen bir Türk İslam tarikatıdır. Hacı Bektaş kültürün bir takım sebeplerle hâkimiyet kazanması sonucu kendisine has özellikler kazanarak Kalenderîliğin içinden doğmuştur. Bektaşîliğin kurucusu Balım Sultan, gerçek pîri Abdal Musa olarak kabul edilmektedir. Hacı Bektaş'ın vefatından sonra Sulucakaraöyük [=Hacıbektaş] zâviyesinde yetişen Abılal Musa, kendisine bağlı Kalenderî dervişleri ile birlikte, değişik bölgeleri gezerek, Hacı Bektaş'ın hayatı etrafında teşekkül etmiş menkabelerle oluşan Hacı Bektaş Velî kültürünü geniş bir alana yaymıştır. Bursa, Bergama, denizli ve Elmalı'da zâviyeler açan Abdal Musa, Hacı Bektaş Velî'nin Osmanlı devletindeki Yeniçeri Ocağı'nda tanınıp hümet edilmesinde ve pîr kabul edilmesinde önemli rol oynamıştır.(1)

Kendisini Mehdi, Mesih ve Tanrı mazhan/Tann zuhûru olarak tanıyan ve tanıtan Fazlullah(2) adlı birinin Esterâbâd'da kurduğu Hurûfilik, çeşitli din ve bâtinî inançların karışımıyla ortaya çıkan bir inanç sistemidir. Azerbaycan'da ortaya çıkmasına rağmen Anadolu'ya sıçrayan Hurûfilik öğretileri, Bektaşîliğin içinde kısa sürede yer bulmuş ve Bektaşîlik ile karışmıştır. Hurûfilîğin Kent Bektaşîliğiyle, özellikle Babağan koluyla ilişkisi olmuş, Hurûfilik Bektaşîliğe bu kolla girmiştir.(3) Giderek özümsemiş ve Bektaşîliğin içeriğini oluşturmıştır. Bektaşîlik yoluyla Alevîliği de etkilemiştir. Hurûfilikle gelen edebiyatı ayırmanız durumunda Bektaşî edebiyatı çok önemli bir esasında mahrum kalır.(4) Hurûfilik etkileri en çok Rumeli ve Amavutluk Bektaşîlerinde görülür. Bu bölgelerde Hurûfilik, Bektaşîlik olarak bilinir.(5)

Fazlullah'ın idam edilmesinden sonra Timur devletinin takibatına uğrayan Hurûfililer Anadolu'ya buradan da XV. yüzyılın ikinci yarısına doğru Rumeli'ye geçtiler. Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlı sarayına bile girmeyi başarabilen Hurûfilik, Vezîr-i âzam Mahmud Paşa ve Molla Fenârî'nin çabalarıyla engellendi. Pek çok Hurûfî, Osmanlı Devleti'nin takibatı sonucu, Kalenderîler arasında gizlenmeye başlamıştı.(6) Hurûfilik, özellikle XVI. yüzyılda, Kalenderîlik ile iç içe olmaya başlamıştır. Esterâbâdî Fazlullah'ın en tanınmış ve en ileri gelen halifesi olan Nesîmî, bir Anadolu'ya da gelmiş ve burada Hurûfilik öğretilerini yaymaya çalışmıştır. Nesîmî, Kalenderî zümreleri arasında da saygın bir yere sahip olmuştur.

Türkler İslâm dairesine girdikten sonra, dinî-tasavvufî akımların etkisiyle çeşitli zümre edebiyatları oluşmaya başladı.(7) Hemen her tarikat kendine mahsus bir edebiyat vücuda getirdi. Çeşitli inançların birleşimiyle şekillenen ve zengin bir sözlü kültür birikimine sahip olan Alevî-Kalenderî-Bektaşî-Hurûfî zümreler de kendilerine has bir edebiyat meydana getirdiler. "Alevî-Bektaşî Edebiyatı" adı verilen ve "Bâtinî Zümreler Edebiyatı"(8) şeklinde adlandırılmak da mümkün olan bu edebiyat şubesi, "münferit ve muayyen bir zümre'nin değil, "Babâî", "Ahî", "Hurûfî", "Kalenderî", "Haydarî", "Bektaşî", "Alevî" gibi adlar taşıyan ve aralarında az-çok inanç farklılıkları bulunan zümrelerin ortaklaşa oluşturdukları inanç siste-

miyle şekillenen zengin bir edebiyattır. Bu zümrelerin çoğunluğunun "Şamanizm" adı verilen "Gök Tann İnancı"ndan büyük ölçüde izler taşıdıkları bilinmektedir.(9) XVI. yüzyıldan sonra Anadolu Osmanlı sahasında "Batınî" karakter taşıyan bütün bu zümreler yaklaşarak "Bektaşilik-Alevilik adı altında ikili veya ikiz (Tevam) bir zümre"ye dönüşmüştür. Günümüzde ise "Alevilik" ile "Bektaşilik" eş anlamlı iki kelime durumuna gelmiştir. (10) Alevî-Kalenderî-Bektaşî-Hurûfî şâirlerin yazdıkları/ söyledikleri şiirler, Alevî-Kalenderî-Bektaşî-Hurûfî kontekstinde etkisiyle şekillenen menkabeler/ velâyetnâneler, fıkralar, hikâyeler(13) gibi unsurlarla birleşerek bir bütün hâlinde "Alevî-Bektaşî Edebiyatı" adı da verilen "Bâtınî Zümreler Edebiyatı"nı oluşturur(11). Alevî-Kalenderî-Bektaşî-Hurûfî kontekstinde oluşan halk şiiri söyleyicileri belli olsa bile sözlü kültür geleneği içinde şekillenmiş bir edebiyat şubesidir. bu sebeple, bu kontekstinde bir şiir incelenirken sözlü kültür geleneği göz önünde bulundurulmak zorundadır.

1. MUHYİDDİN ABDAL

Kalenderî-Bektaşî-Hurûfî kontekstinde şiirler söylemiş/yazmış şâirlerimizden biri olan Muhyiddin Abdal, XVI. yüzyılda yaşamıştır. Aydınlılar. Rumeli'ye giderek bugün Bulgaristan ve Romanya sınırları için olan pek çok yeri gezip görmüş, mensup olduğu dinî-tasavvufî zümreye ait inançları yaymaya çalışmıştır. Mezan Edirne'nin Lalapaşa ilçesinde Bulgaristan sınır yakınlarındaki "Muhittin Baba Tepesi"ndedir.

Muhyiddin Abdal Divânı'nın altı nüshası tespit edilmiş ve bu konuda tarafımızdan doktora tezi hazırlanmıştır(12).

Muhyiddin Abdal'ı, yaşadığı dönemin en önemli iki Kalenderî-Bektaşî şâirinden biri olarak kabul edilmektedir(13). Muhyiddin Abdal'dan başka, Pir Sultan Abdal, Virânî, Kalender Abdal gibi temsilciler de XVI. yüzyılda yaşamıştır. Sürûfî, Yemînî, Hayderî, Kanberî, Kelâmî, Fâzîlî, Fazlî, Seher Abdal Hayretî, Yetim Ali Çelebi, Hüseyinî, Yetimî, askerî, Husrev, Nemayî, Koyun Abdal, Misalî, arşî, Feyzi Hasan Baba, Kul Hizmet, Kul Âdil, Kul Bayramlı, Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli Baba), Sâdik Abdal,

Sersem Ali Baba, Bosnalı Vahdetî gibi temsilcilerin de XVI. yüzyılda yaşadığı kabul edilmektedir. Bu şâirlerden Sürûfî, Lemînî, Kelâmî, Fâzîlî, Fazlî, Nebatî, Husrev, Nemayî, Misalî, arşî, Virânî ve Bosnalı Vahdetî gibi şâirler, Muhyiddin Abdal gibi, aynı zamanda Hurûfî inancında temsilcileridir. Bu durum, Hurûfîlik inancının XVI. yüzyılda Alevilik, Kalenderîlik ve Bektaşilik ile bütünleşmeye başladığının göstergesidir(14).

2. MUHYİDDİN ABDAL'A GÖRE HACI BEKTAŞ VE OTMAN BABA

Muhyiddin Abdal, şiirlerinde, Hallâc-ı Mansûr, Seyyid Nesimî, Fazlullah, Hacı Bektaş Velî, Otman Baba, Şahkulu, Kumral Baba, Akyazılı... gibi Kalenderîlerin ve Bektaşîlerin ulu saydıkları kimselerden bahsetmektedir. Muhyiddin Abdal'ın pîri olduğu kabul edilen Otman Baba ile o dönemdeki Bektaşîlerin araları iyi olmadığı hâlde, Hacı Bektaş Velî ve Otman Baba'nın ikisinin birden adlarının "Muhyiddin Abdal Divânı"nda yer alması dikkat çekicidir. Bu sebeple bildirimizin başlığını "Muhyiddin Abdal'a Göre Hacı Bektaş ve Otman Baba" olarak belirledik.

a. Hacı Bektaş Velî

Muhyiddin Abdal XVI. yüzyılda yaşamıştır. Şâirin şiirleri arasında Hacı Bektaş Velî'nin adı geçmesine rağmen "Bektaşî" terimi yer almamaktadır. Ocak, Bektaşî teriminin, müstakil bir zümrenin adı sıfatıyla, ilk defa XVI. yüzyılda kullanılmış olabileceğini, bazı ip uçlarından hareketle söylemektedir.(15) Bilindiği gibi XVI. yüzyılın başında Hacı Bektaş Zâviyesi'nin başına getirilen Balım Sultan, Bektaşîliği resmen düzenleyen kişidir. Dimetoka'da bulunan Seyyid Ali Sultan Zâviyesi [=Kızıl deli Zâviyesi]'nden Hacı Bektaş Zâviyesi'nin başına getirilen Balım Sultan'ın "Bektaşîlik" adıyla resmen kurduğu bu tarikat, XVI. yüzyıldan itibaren Kalenderîlik'ten ayrılarak Hacı Bektaş kültü etrafında gelişmiş, diğer Kalenderî zâviyelerini de etkileyerek, içinden doğmuş olduğu Kalenderîliği Bektaşîliğin bünyesinde eritmeye başlamıştır. Bektaşîliğin Kalenderîlik'ten tam anlamıyla ayrılarak bağımsız bir tarikat olması XVI. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşmeye

başlamış, XVII. yüzyıldan itibaren gelişen Bektaşilik karşısında, Kalenderlik giderek zayıflamış ve erimiştir. XVIII. yüzyıl'da bütün Kalenderî zümreleri Bektaşilik çatısı altına girmiştir(16).

Hacı Bektaş Veli, Muhyiddin Abdal'a ait bir şiirde Hz. Ali'ye benzetilmektedir. "Ali misillü er" olarak adlandırılan Hacı Bektaş'ın, cansız duvan yürüttüğü, fakat münkirlerin kör oldukları için bu durumu görmedikleri ifade edilmektedir:

*"Bir Hâcı Bektaş var idi
'lî misillü er idi
Münkirler görmez kör idi
Yürütdi cânsız divârı" (17)*

Bilindiği gibi, Hacı Bektaş'a ait menkabe, Hz. Ali'nin Hacı Bektaş olarak yeniden dünyaya geldiği belirtilmektedir. Tenâsüh inancını kabullenen bazı Bektaşiler Hz. Ali'nin rûhunun Hacı Bektaş'ta zuhur ettiğine inanmaktadırlar. Muhyiddin Abdal, Hacı Bektaş'tan "Ai misillü er idi" şeklinde bahsederken, Hacı Bektaş'ı Hz. Ali'ye benzetmesi yanında, tenâsüh inancı sonucu Hz. Ali'nin rûhunun Hacı Bektaş'ta zuhur ettiği yolundaki inancı da dile getirmiş olmalıdır. Bazı Bektaşiler, Hz. Ali'nin rûhunun Hacı Bektaş'tan sonra da sırasıyla bütün büyük velilerin bedenlerinde zuhur ettiği görüşündedirler. Vilâyetnâme-i Otman Baba'da geçen bir menkabeye göre de Hz. Ali, Otman Baba'nın vücudunda yaşamıştır. Aşağıda geniş olarak bahsedeceğimiz gibi, Muhyiddin Abdal'ın "Ala gözülü Sultan Baba" mısraıyla başlayan şiirinde de bu inanış yansıtılmaktadır.(18)

b. Otman Baba

Otman baba hakkındaki bilgileri "Vilâyetnâme-i Otman Baba"dan öğreniyoruz. "Vilâyetnâme-i Şâh" adıyla da bilinen "Vilâyetnâme-i Otman Baba"(19), 1483 yılında, Otman Baba'nın halifelerinden Küçük Abdal tarafından kaleme alınmıştır(20). "Vilâyetnâme-i Otman Baba"ya göre, Otman Baba 780(=1378-9)'de doğmuş, 883 (=1478)'de ölmüştür. Otman Baba'nın asıl adının Hüsam Şah olduğu

belirtilmektedir. Timur zamanında (=1402) Anadolu'ya geldiği, Germiyan ve Saruhan bölgelerinde uzun müddet dolaştıktan sonra Fâtih'in şehzâdeliği sırasında Manisa'da bulunduğu ve daha sonra Rumeli'ye geçtiği rivâyet edilmektedir(21). Otman Baba, Rumeli'de muhtelif fetih hareketlerine de katılmış bir Kalenderî şeyhidir.(22) Otman Baba, tekkesi Bulgaristan'dadır. Muhyiddin Abdal'ın tekkesi Bulgaristan sınırına yakın bir yerde bulunan "Muhittin Baba Tepesi"ndedir. Otman Baba, Bektaşiler'e iyi gözle bakmamasına rağmen, Bektaşiler tarafından büyük bir velî olarak kabul edilmiş ve tekkesi en önemli Bektaşî tekkelerinden biri haline gelmiştir. Muhyiddin Abdal da, Bulgaristan başta olmak üzere Balkan ülkelerini gezmiş, oralarda inançlarını yaymaya çalışmıştır. Bugün bile Rumeli'nin büyük bölümünde ulu bir eren olarak kabul edilmektedir(23).

Muhyiddin Abdal'ın, Otman Baba'ya mensup bir deriş olduğu konusunda araştırmacılar genellikle görüş birliğindedirler. Muhyiddin Abdal divanında yer alan bazı şiirlerde bu görüşü desteklemektedirler. Bir şiirinde Otman Baba'nın adını zikrederek "Gani Otman pîrüm oldı/Anuñ eteğin tutdım ben" (106/2) diyen Muhyiddin Abdal, aynı şiirin başka bir dördlüğünün son iki mısraında da "Severim Sultan Baba'yı/Cân ile gönül katdum ben" demektedir:

*"Erenlerin eşğine
Yaslanuban yaldum ben
Erenlere belî didüm
Sıdk ile ikrâr itdüm ben*

*Şahum da rehberüm oldı
Hemân Kiblem nûrum oldı
Gani Otman pîrüm oldı
Anuñ eteğin tutdım ben*

*Egnime giydüm 'abâyı
terk itdüm kamu kabâyı
severim Sultan Babayı
Cân ile gönül katdum ben..." (24)*

Saadettin Nüzhet Ergun, Muhyiddin Abdal'ın Otman Baba'ya mensup bir derviş olduğunu belirtmekle birlikte, "Şu kadar var ki Muhyiddin Abdal onun dervişi midir, yoksa Otman Baba tekkesinde 'Baba' olan birine mi mensuptur? Bunu kat'i sûrette tayin etmek kâbil değildir. Çünkü târikat mensupları ekseriye 'Baba'lar yerine 'Pir'lere mensubiyetle iftihar ederler. Muhyiddin Abdal'ın 'Otman Baba Pirim oldu' demekten maksadı, ihtimal 'Otman Baba' tarikatına mensup bir 'Baba'ya intisâb-ettiğini söylemekten ibârettir. Filhakika, Muhyiddin Abdal'ın daha muahhar bir zamanda yaşadığı ihtimâlini verdiren bazı kayıtlar mevcuttur"(25) demektedir. Ergun, Hacı Bektaş Velî'nin adı geçen şiiri bu düşüncelerine delil olarak göstermektedir. Ergun, yukarıda bahsettiğimiz şiirden hareketle, "...Otman Baba mensupları ile Hacı Bektaş mensupları arasında ilk zamanlarda bazı ihtilaflar olduğu 'Otman Baba Vilâyetnânesi'nde mezkurdur. Buna binaen, Muhyiddin Abdal'ın bizzat Otman Baba'ya mensup olsaydı Hacı Bektaş Velî'den ve Balum Sultan'dan bahsetmemesi lâzım gelecekti. Hususiyile 'Kalenderîlik', 'Hurûfilik' ve 'Bektaşîlik'in tedahülünde de muahhardır. Halbuki Muhyiddin Abdal'ın 'Divân'ı kendisinin müfrit bir Hurûfî olduğunu göstermektedir. İşte bu deliller Muhyiddin Abdal'ın bir Kalenderî babası olan Otman Baba'nın zamanını idrak edemediğini göstermektedir. Mamafih bu hususta kat'i bir hükümlülük olmadığını ve yeni bir takım vesûik zuhur edinceye kadar bu zâatın yaşadığı devri tayin edemeyeceğimizi de ilâveten söyleyelim. Bu gün muhakkak olan bir şey varsa o da Muhyiddin Abdal'ın otman Baba tarikatına mensup olması ve Hurûfilîği tamamı ile benimsemiş bulunmasıdır"(26) demektedir. Muhyiddin Abdal'ın yaşadığı yüzyıl, Bektaşîliğin Kalenderîlik'ten henüz tam olarak ayrılmadığı ve Hurûfilîğin de bunlar üzerinde etkili olmaya başladığı bir yüzyıldır(27). Dolayısıyla, Muhyiddin Abdal'ı hem Hurûfî, hem Kalenderî hem de Bektaşî bir şair saymak gerekmektedir. Bu durumda, Muhyiddin Abdal'ın hem hacı Bektaş Velî'den hem de Otman Baba'dan bahsetmesi tabiidir. Bu arada belirtelim ki, Balım Sultan ve Akyazılı'nın adlarının geçtiği şiir bizde bulunan hiç bir mûshada yer almamıştır. Bu konularda fikir yürütülürken, Muhyiddin Abdal'a ait şiir-

lerin bir süre sözlü kültür geleneği içinde dilden dile aktarıldıktan sonra bazı Kalenderî/Bektaşî/Hurûfî dervişleri tarafından bir araya getirilerek Muhyiddin Abdal Divân'ının oluşturulduğu hususu göz önünde bulundurulmalıdır.

Muhyiddin Abdal, "Ala gözlü Sultan Baba" mısrasıyla başlayan şiirinde tamamiyle Otman Baba'dan söz etmektedir.

*"Ala gözlü Sultan Baba
Ululardan ulusun sen
Yedi iklim dört köşeye
'Arşa kürse tolusun sen*

*Yüzün gören yohsul bay olur
Kâfirler imâna gelür
Seni sevmeyen ne olur
Şâb-ı kerem 'Alisin sen*

*Şâhısın bize eksiklü kuluñ
İçenler aylmaz toluñ
İnceden incedür yoluñ
Tamâm gerçek velîsin sen*

*Toğrı sözün yol kılıcı
Çaldığın iki bölücü
Düşmüşler elin alıcı
Hakkuñ kudret edilsin sen*

*Dehânından keuser akar
Nazaruñ Hakk yola bakar
Kokudan cümle 'âlem kokar
Muhammedüñ gülîsin sen*

*Parlayup âteşüñ yanar
Cümle 'âlem şulene çoñar
Susayanlar senden kanar
Âb-ı hayât gölîsin sen*

*Muhyiddin Abdâl neylersün
Dipsiz denizler boylarsun
Ne bilürsün ne söylersün
'Akln mı var edilsin sen*

*Muhyiddin toldır pâyânunî
Hergiz olmasın ziyânunî
Euliyânunî enbiyânunî
Bir kemterce kulısın sen" (28)*

Yukarıda verdiğimiz şiirin ikinci dördlüğünde geçen "Şâh-ı kerem 'Alisin sen" mısraında da - Hacı Bektaş Velî'den bahseden şiirinde olduğu gibi - tenâsüh inancı mevcuttur. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Vilâyetnâme-i Otman Baba'da geçen bir menkabeğe göre Hz. Ali Otman Baba'nın vücudunda yaşamıştır. "Ala gözlü Sultan Baba" mısraıyla başlayan dörtlükte gizli bir hulûl inancı da mevcuttur. Muhyiddin Abdal bu dörtlükte:

*"Ala gözlü Sultan Baba
Ululardan ulusın sen
Yedi iklim dört köşeye
'Arşa kürse tolusın sen"*

demektedir. Burada, Ocak'ın da belirttiği gibi, Tanrı'nın Hz. Ali'nin zühur ettiği her kalıpta Tanrı'nın bulunduğu inancı telkin edilmektedir.(29)

Muhyiddin Abdal, Otman Baba'yı, "ululardan ulu", "yedi iklim dört köşeye, 'arşa kürse tolu", "Şâh-ı kerem 'Ali", "gerçek velî", "Hakkın kudret edi", "Muhammedin gülü" ve "Âb-u hayât göli" olarak tasavvur etmektedir. Şürde, otman Baba'nın ala gözlü olduğu, yüzünü gören yoksulun zenginleştiği, kâfirlerin imana geldikleri, dolusundan içenlerin ayrılmadığı, dudağından kevser aktığı, susayanların kandığı, düşmüşlerin elinden tutan vs. bir ulu kimse olduğu ifade edilmektedir.

Sonuç

Bektaşilik, Hacı Bektaş kültürünün bir takım sebeplerle hâkimiyet kazanması sonucu kendisine has özellikler kazanarak Kalenderliğin içinden doğmuştur. Muhyiddin Abdal, XVI. yüzyılda yaşamış Kalenderî-Bektaşî-Hurûfî kontekstinde şiirler söylemiş yazmış şairlerimizdendir. Şâirin yaşadığı dönem, Kalenderîlik'den Bektaşîlik'e geçişin tam netleşmediği ve Hurûfîliğin de Kalenderî-Bektaşî züm-

reler içinde etkili olmaya başladığı bir geçiş dönemidir. Muhyiddin Abdal, hem Hacı Bektaş Velî'den, hem Otman Baba'dan, hem de Fazlullah'dan bahsetmektedir. Şâirin şiirleri arasında Hacı Bektaş Velî'nin adı geçmesine rağmen "Bektaşî" terimi yer almamaktadır. Muhyiddin Abdal, hem Hacı Bektaş Velî'yi, hem Otman Baba'yı çeşitli tasavvurlara konu etmektedir. Hayattayken Bektaşîler ile arası bozuk olan Otman Baba'ya bağlı Muhyiddin Abdal'ın bu şiirlerini, 16. yüzyılda Otman Baba'ya bağlı dervişlerinde Hacı Bektaş'a sevgi beslediklerini göstermesi bakımından önemli görüyoruz.

KAYNAKLAR

- 1 OCAK, Osmanlı İmparatorluğu Marjinal Sûfilik: Kalemleri (XIV-XVII. Yüzyıllar), Ankara 1992, s. 211
- 2 Abdülbaki GÖLPINARLI, Hurûfîlik Metinleri Kataloğu, (2. Baskı), Ankara 1989, s.18.
- 3 Hurûfîlik hk. bilgi için bkz. Besim ATALAY, Bektaşîlik ve edebiyatı, İstanbul, 1340, s.30-53.
- 4 ATALAY, a.g.e., s.42.
- 5 Reha ÇAMUROĞLU, Sabahî Rüzgarı (Enel Hak Demişti Nesimi), İstanbul, 1992, s.31
- 6 OCAK, a.g.e., s.154.
- 7 Bkz. Abdülbaki GÖLPINARLI, "Halk Edebiyatımızda Zümre Edebiyatları", Türk Dili/Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı, c. 19, nr. 207. (Aralık 1968), s. 357-375.; Agâh Sırrı LEVEND, "Halk ve Tasavvufî Halk Edebiyatı", Türk Dili/Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı, c. 19, nr. 207. (Aralık 1968), s. 171-185.
- 8 Sadeddin Nüzhet ERGUN, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, İstanbul, 1944, s. 7.
- 9 Mehmet ERÖZ, Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı) ve Alevîlik Bektaşîlik, İstanbul 1992.
- 10 M. Şakir ÜLKÜTAŞIR, "Bektaşî Edebiyatının Niteliği ve Nazım Türleri", Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı Belleten, Ankara, 1974, s. 189.
- 11 Bu konuda bkz. Ahmet Yaşar OCAK, Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri, İstanbul, 1983.; aynı yazar, Türk Halk İnançlarında ve edebiyatında Evliyâ Menkabeleri, Ankara 1984. [Gözden Geçirilmiş 2. Baskısı: Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik bir Yaklaşım), Ankara 1992.] Dursun YILDIRIM, Bektaşî Tipine Bağlı Fıkralar, Ankara, 1976.; İsmet ÇETİN, Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri, Ankara 1997. vs.
- 12 Bkz. Bayram DURBİLMEZ., Muhyiddin Abdal Dîanı (İnceleme, Tenkitli Metin), (Yayımlanmamış doktora Tezi), Elazığ, 1998.
- 13 Pertev Naili BORATAV, "Halk Şiiri", Türk Dili / Türk

- Halk Edebiyatı Özel Sayısı, nr. 207, Ankara, Aralık 1968, s. 351. Ahmet Yaşar OCAK, Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Şüflük: Kalenderler (XIV-XVII. Yüzyıllar), Ankara, 1992, s. 226.
- 14 Bu şairlerimiz hk. geniş bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: İsmet Zeki EYUBOĞLU, Alevi-Bektaşî Edebiyatı, İstanbul, 1991.; Abdülbâki GÖLPINARLI, Alevi-Bektaşî Nefesleri, (2. Baskı), İstanbul 1992.; Sadeddin Nüzhet ERGUN, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, İstanbul, 1944.; aynı yazar, Bektaşî Şairleri ve nefesleri, 19uncu Asra Kadar, c.1-2, (2. Baskı), İstanbul, 1955.; M. Sunullah ARISOY, Türk Halk Şairleri Anatolojisi, Ankara, 1985.; Yahya Muhtar DAĞLI, Bektaşî Tomarı ve Nefesleri, İstanbul, 1935.; Şükrü ELÇİN, Halk Şiiri Anatolojisi, Ankara, 1988.; Turgut KOCA, Bektaşî Nefesleri ve Şairleri (13. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Kadar), İstanbul, 1990.; İsmail ÖZMEL, Alevi Bektaşî Şairleri Anatolojisi, c. 5, İstanbul 1995.; Turgut KOCA, Bektaşî Nefesleri ve şairleri (13. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar), İstanbul, 1990.; Ali YILDIRIM, Başlangıcından Günümüze Alevi Bektaşî Deyişleri, (2. Baskı), Ankara, 1997.
- 15 OCAK, a.g.e., s. 213.
- 16 Kalenderler ve Bektaşiler konusunda geniş bilgi için bkz. Ahmet Yaşar OCAK, "Kalenderler ve Bektaşilik", Doğumunun 100. yılında Atatürk'e Armağan, İÜ. Edebiyat Fak., İstanbul 1981, s. 297-308.
- 17 Durbilmez, a.g.e., s.380
- 18 Ahmet Yaşar OCAK, Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslâm İnanç Motifleri, İstanbul, 1983, s. 136-140.
- 19 Hasan Fehmi, "Otman Baba Vilâyetnamesi", Türk Yurdu, c.5. (1927).
- 20 "Vilâyetnâme-i Otman Baba'nın mikrofilminden tâb edilmiş bir nüshası özel kütüphanemizde mevcuttur.
- 21 Ahmet Yaşar OCAK, Kültür Tarihi Kaynağı olarak, Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım), (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı), Ankara, 1992, s. 55-56.
- 22 OCAK, a.g.e., s.21
- 23 Bayram DURBİLMEZ "Muhittin Abdal'ın Hayatı Etrafında Oluşan Menkabeler", I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyaları Kongresi, (Ankara, 13-16 Ağustos 1998), (Yayınlanmamış Bildiri - Baskıda).
- 24 Bayram DURBİLMEZ, Mulyiddin Abdal Divanı (İnceleme, Tenkitli Metin), S. 404-405.
- 25 Sadettin Nüzhet [ERGUN], "Muhittin Abdal ve Eseri", Halkbilgisi Mecmuası, İstanbul, 1928, s. 38.
- 26 ERGUN, a.g.e., s. 38-39.
- 27 Ocak, 16. yüzyılda Hurufiliğin Kalenderilik'le iç içe olduğunu ve Bektaşilik'le Kalenderiliğin henüz birbirinden tam ayrılmadığını yazmaktadır; Ahmet Yaşar OCAK, Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Şüflük: Kalenderler (XIV-XVII. Yüzyıllar), 1992, s. 154 ve s. 227.
- 28 DURBİLMEZ., a.g.e., s. 407-408.
- 29 Ahmet Yaşar OCAK, Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri, İstanbul, 1983, s. 140.